

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪТРЕШНОПАРТИЙНАТА ДЕМОКРАЦИЯ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

През месец ноември 2006 г. в София се състоя регионална международна конференция на тема “Прекрояване на накърненият облик на политическите партии в Югоизточна Европа. Предизвикателства пред вътрешнопартийната демокрация”. Конференцията беше организирана съвместно от Българското училище за политика и Института за политически и правни изследвания. В нея взеха участие политолози и политици от България, Сърбия, Хърватска, Македония, Албания, Босна и Херцеговина. Основната цел на конференцията беше да бъдат анализирани основните проблеми и предизвикателства, които стоят пред политическите партии в региона, на базата на което да бъдат направени практически предложения, с оглед подобряване на тяхното вътрешно функциониране. Основен акцент беше поставен върху вътрешнопартийната демокрация, прозрачността в дейността на политическите партии и тяхното финансиране.

Политолозите участващи на конференцията представиха доклади за вътрешнопартийната демокрация в техните страни на базата на няколко предварително съгласувани основни индикатори, чрез които беше изработен индекс, позволяващ сравнително изследване на проблема. Индикаторите се основаваха на фактори като възможността на партийните членове да влияят върху процеса на формиране на политиката на партията; ролята и мястото на вътрешната опозиция; правата на местните органи спрямо централните и обратното; начини на номиниране на кандидати за изборни длъжности; ролята на партийния лидер и начини за неговото избиране; влияние на хоризонталните структури на партията и тяхното значение.

По въпроса защо всъщност изследваме вътрешнопартийната демокрация в Югоизточна Европа, сред участниците се оформиха две основни гледища. Една част от тях защитаваше тезата, че вътрешнопартийната демокрация е особено важна характеристика на политическите партии за страни в преход от тоталитарни към демократични политически системи, тъй като това би означавало повече ангажираност от страна на гражданите и би засилило процеса на демократизация в тези страни. Аргументите в тази насока произтичаха от класическото схващане, че политическите партии са основно свързващо звено между гражданите

и държавата.

Друга част от участниците като контра аргумент на горната теза постави въпроса за това, дали всъщност вътрешнопартийната демокрация би подобрила качеството на представителната демокрация. Според тази група анализатори фактът, че една политическа партия е вътрешно демократична не означава, че тя ще увеличи своята ефективност и конкурентност в изборния процес и обратното, една вътрешно недемократична партия не означава непременно, че ще действа недемократично в политическия процес в рамките на представителната демокрация. Изхождайки от минималната дефиниция за партиите като организации конкуриращи се в изборния процес, тази група участници счете, че номинирането на кандидати за изборни длъжности е от най-съществено значение за вътрешнопартийната демокрация.

Анализите показаха, че политическите партии в изследваните страни са силно централизирани и с ниска степен на вътрешнопартийна демокрация. Данните от индекса за страните предмет на изследване показват, че партийни членове твърде често става предмет на санкции и биват изключвани от партията, поради това, че изразяват мнения и застъпват позиции различаващи се от официалните партийни решения. Подобна възможност е заложена в уставите на повечето от изследваните партии в съответните страни. Най-често тази възможност за санкции и изключване на членове се използва от партийните ръководства като средство за контрол върху дневния ред на форумите на партиите и за дисциплиниране на “непослушните”. Лидерите и кръгът около тях използват тази възможност да не допускат създаване на алтернативни мнения и групировки вътре в партията. Това води до чести разцепления в партии, които най-вече се дължат на лидерски противоборства. От това кой орган на партията селектира и номинира кандидатите за изборни длъжности до голяма степен зависи до колко дадена партия е отворена към членската маса и гражданите. В редица партии определянето на кандидатите за членове на парламента се извършва на практика от партийното ръководство. Този начин на номиниране води до строг контрол на кръга около партийния лидер, в резултат на което се получава олигархизиране и “затваряне” на дадена партия. Повечето от партиите в Югоизточна Европа избират своите лидери на представителния форум на партията. От съществено значение обаче е дали на тези форуми има наличие на алтернативни кандидати,

което би осигурило конкуренция и възможност за реален и непредизвестен избор. Практиката показва, че в повечето случаи на представителните партийни форуми няма алтернативни кандидатури за председателския пост, което е показателно за лидерския характер на подобни партии и ниската степен на вътрешнопартийна демокрация в тях. На конференцията бяха анализирани и взаимоотношенията между местните партийни организации и централните партийни органи, които показват степента на взаимозависимост и автономия между тях. Резултатите от индекса за този компонент на вътрешнопартийната демокрация показват, че местните организации на партии в Югоизточна Европа имат ограничена политическа и организационна автономия.

Дебатът и направените анализи на конференцията показват, че са необходими реформи, които да спомогнат за преодоляване на демократичния дефицит във вътрешното функциониране на политическите партии. Те включват както законово регламентирани изменения, които да окажат ползотворен ефект върху дейността на партиите, така и промени в техните устави. Така например, финансирането на политическите партии е съществен елемент за дейността на всяка една партия. Ето защо прозрачността при финансирането, чрез по-сериозен контрол от финансовите органи и по-сурови санкции при констатиране на нарушения е стъпка към възстановяване доверието в партиите. Друг съществен аспект е подобряване на диалога между партиите и гражданското общество. Ползотворен ефект в тази насока може да окаже развитието на хоризонтални структури, които да обхванат колкото е възможно повече социални, професионални и други групи на политически активни граждани в дейността на партиите. Във вътрешнопартийен план е необходимо засилване ролята на местните организации за да имат много по-голямо въздействие в процеса на вземане на решения. В тази насока развитието на различни форми на пряка демокрация като референдуми, първични избори за номиниране на кандидати за изборни длъжности или партийно ръководство би усъвършенствало вътрешнопартийната демокрация и би било стъпка за повишаване на тяхната легитимност. Специфичен механизъм за създаване на повече демократичност в партиите може да бъде и въвеждането на мандатност за ръководните постове, както и несъвместяването на ръководни длъжности.

Основният извод, който беше направен на конференцията е,

че вътрешнопартийната демокрация има съществено значение за подобряване на диалога между партиите и гражданите. Поради това политическите партии в Югоизточна Европа трябва да се реформират организационно, за да могат да възстановят доверието на обществото към тях. На вътрешнопартийната демокрация обаче не трябва да се гледа като на панацея, която може да реши всички проблеми. Поради това и конкретните препоръки, които могат да бъдат дадени за повишаване на вътрешнопартийната демокрация няма да бъдат универсално средство за нейното постигане.

Милен Любенов